

PRINTUL TEXTIL ÎN CONTEXTUL SUSTAINABLE ART ¹

drd. Ruxandra Eugenia Socaciu ²

Abstract: The concept of sustainability is currently omnipresent in almost every aspect regarding human activities. The themes of sustainable energy, economy or agriculture can be identified as central point of regular debates. By analogy, sustainable art identify itself in harmony with the principles of sustainability, and it is produced taking into account the impact on the environment and society.

While globalization and migration spread, and culture as a living entity evolves toward a universal language, the cultural loss appear. The human being is born and live inside the culture which he learns to adapt to, embrace and even more, creates, contributing along his existence more or less in its development through the adaptation process itself and determine the culture modelling with its downs – cultural loss and advantages – cultural sustainability.

Regarding the cultural heritage from the perspective of cultural recovery of its constitutive elements, lost along the evolution of society, experimenting the use of vegetal pigments, and improving lost techniques in artistic expression in order to adapt to contemporary conceptual exigency can be considered as a sustainable attitude in creation process.

Keywords: sustainability, art, society, culture, cultural loss, cultural recovery, textile print, dye, vegetal pigments.

1. O PRIVIRE DIN PERSPECTIVĂ ANTROPOLOGICĂ

1.1 Devenirea culturală a omului

Însumând accepțiunile conform cărora antropologia, în calitatea sa de știință holistică, studiază condiția umană în integralitatea sa, determinată de laturile biologică și culturală, se poate afirma că este caracterizată prin analiza proceselor adaptative și evolutive prin care ființa umană se raportează la mediul natural și social.

Prin acest proces complex care presupune învățarea și transmiterea unui set de reguli și informații constituind moștenirea unui grup social de la societate către individ (Miha, 2000), se creează premisa evoluției. Primind *de-a gata* de la societate bagajul complex care însumează evoluția precedentă, individul are toate condițiile să contribuie la construirea următoarei etape evolutive a grupului căruia îi aparține.

Parte a unei societăți umane, indivizii contribuie la formarea bagajului cultural pluridimensional și la schimbarea evolutivă, cultura modelându-se în timp sub acțiunea *folosirii* ei de către membrii comunității. În sens invers, cultura modelează indivizii conferind un anume tip de identitate specifică/ particulară care favorizează apariția *etnocentrismului*³, fenomen cu atât mai accentuat, cu

---

1. Arta creată în armonie cu principiile sustenabilității, ținând cont de ecologie, egalitate socială și conservarea resurselor pentru generațiile următoare.

2. **Drd. Ruxandra Eugenia Socaciu** este doctorand al Universității Naționale de Arte București, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România. Născută în Curtea de Argeș, a absolvit Universitatea Națională de Artă din București, Facultatea de Arte Decorative și Design, specializarea Artă Textilă în anul 2003. Membru UAP din 2006, Filiala Pitești; *socaciu_ruxandra@yahoo.com*.

3. Concepție a grupurilor umane care se bazează pe ideea că cea mai bună cultură este a lor și astfel este utilizată ca etalon de evaluare a celorlalte culturi.

cât societățile umane sunt mai izolate și prezintă *granițe* mai puțin permeabile. Aspectele pozitive ale etnocentrismului sunt legate în principal de favorizarea coeziunii grupului uman, însă pot exista evoluții negative conducând spre *închidere culturală*⁴ și *agresivitate ideologică*⁵.

O societate nu poate exista fără cultură tot astfel cum o cultură nu poate exista fără societate. (Ibidem, p. 92) Cultura creează cultură, se autogenează și se autosuține. S-ar putea afirma că existența culturii a început atunci când procesul numit astăzi *enculturație*⁶ a luat ființă alimentat de capacitatea unică a omului de a învăța. De la acel moment zero și până astăzi a fost doar o chestiune de timp. Enculturația produce cultură și afirmația în sens invers este cât se poate de adevărată.

Omul se naște și trăiește în cultură, pe care o învață și pe care la rândul său o transmite, și mai mult, o creează, contribuind de-a lungul existenței sale, în mai mică ori mai mare măsură, la schimbarea acesteia prin însuși procesul de adaptare pe care fiecare individ îl parcurge de-a lungul vieții, în cadrul comunității din care face parte. Se poate vorbi astfel despre conceptul de *sustenabilitate culturală*.

1.2 Sustenabilitate culturală

Conceptul de *sustenabil* este de actualitate astăzi în aproape toate domeniile. Se vorbește despre energie sustenabilă, economie sustenabilă sau agricultură sustenabilă.

În calitate de concept, sustenabilitatea se definește ca fiind caracteristica unei activități antropice de a se desfășura fără a epuiza resursele disponibile și fără a distruge mediul, deci fără a compromite posibilitățile de satisfacere a nevoilor generațiilor următoare. *Criteriul sustenabilității cere îndeplinirea condițiilor necesare pentru un acces egal la baza de resurse de către fiecare dintre generațiile viitoare* (Zaman, Gherasim, 2007), fie aceste resurse de natură materială sau de natură cognitivă.

Prin analogie, *arta sustenabilă* se identifică prin armonie cu principiile sustenabilității și este produsă luând în calcul impactul asupra mediului și societății.

Permanent omul a avut o relație complexă cu natura, mai mult chiar, a depins de resursele oferite de aceasta în toate aspectele vieții sale. Natura i-a oferit hrana și adăpostul necesare existenței fizice. Omul contemporan, trăindu-și viața în cutiile de beton și sticlă ale lui Le Corbusier și mai recent în plastic, sub toate formele sale, pare sigur că stăpânește natura, că ceea ce ea îi oferă i se cuvine, că relația este una de dominare și nu de reciprocitate și interdependență. *Criza globală a nesustenabilității nu privește doar apanajul existenței fizice a civilizației, ci este și o criză psihologică a umanității* (Kagan, 2012, p. 10), devenind astfel necesară abordarea sustenabilității atât din perspectivă *environment*-ală⁷, cât și din perspectivă culturală.

Exploatarea nemiloasă a resurselor, fără preocuparea pentru efectele nocive asupra mediului, ajunsă la apogeu în perioada socialistă în zona geopolitică a României, a produs efecte resimțite în toate nivelurile existenței societății (Fowkes, 2014).

4. Deschidere/ închidere culturală – gradul de receptivitate a unei culturi față de alte culturi.

5. Fenomen de manifestare a unor convingeri etnocentriste – ex. rasism.

6. Proces de asimilare a unei forme de cultură, prin instruire și educație, pe toată perioada vieții; adaptare culturală.

7. Environment (engl.)– mediu.

Interesul pentru *natural* pare a fi într-o continuă creștere, deși nu avansează în tandem, direct proporțional, cu interesul pentru *natură*. De multe ori nici asocierea dintre cei doi termeni, *natural* și *natură*, nu pare necesară, cu atât mai mult interdependența lor să fie înțeleasă ca implicată.

Omul, inițial o prezență discretă și fragilă, a evoluat grație înzestrării sale cu o calitate deosebită, mai valoroasă decât forța fizică sau mărimea: capacitatea de a învăța. Din integrat în mediu, el a devenit *creator de lumi*. Această calitate a făcut ca omul să devină, prin metamorfoza speciilor umanoide, un individ care există *prin și în propria-i creație*, un *Dumnezeu* al propriei lumi. Și tocmai această evoluție ridică astăzi întrebări, iar *omul nou* își pune problema dacă *Creația* lui, construită prin înlocuirea și digerarea mediului natural, poate supraviețui acestuia, îl poate înlocui în totalitate sau depinde totuși, în existența sa, de acesta, în același mod ca și *omul vechi*. Aceste preocupări au probabil rezonanță în diverse comunități din zone geografice diferite, întrucât, fără a se lua în calcul manifestările culturii din ariile artelor și literaturii, la nivelul existenței comune se pot observa inițiative care se pot încadra în direcția acțiunii către dobândirea unor elemente specifice existenței sustenabile. Deși la nivel oficial aspectele economice primează, comunitățile umane exprimă astfel de preocupări, fie că sunt exemplificate prin apariția grădinilor urbane (Kagan, 2012, p. 15) fie prin acțiuni de mai mare amploare socială cum sunt acordurile de *fair trade*⁸ care încurajează agricultura sustenabilă și conștientizarea impactului acțiunilor umane asupra mediului.

1.3 Pierdere culturală⁹

Imersiunea totală și necondiționată a ființei umane în propria *Creație* aduce inevitabil cu sine autosuficiența și uitarea specifice succedării generațiilor și epocilor istorice. Valorile trecutului devin simple informații puțin sau deloc relevante pentru majoritatea oamenilor, iar sensul lor se pierde, la fel ca și înțelegerea semnificațiilor.

Evoluția presupune și pierderea/ înlocuirea unor elemente constitutive ale setului general complex de *habitusuri*¹⁰ și procese culturale, determinată de modificările mediului induse de evoluție.

Evident pare a fi faptul că, pe măsură ce globalizarea și migrația contemporană cuprind în tot mai largă măsură, sub forma unei rețele neuronale interconectate, populațiile umane, iradiind atât vertical, cât și transversal toate nivelurile sociale și cognitive, cultura, precum un organism viu, pare că evoluează spre vaporizarea granițelor simbolice, către un limbaj universal valabil. Întrebarea pertinentă în această ipoteză ar fi dacă semnificantul particular/ specific diverselor popoare nu ar putea deveni, în viitorul mai mult sau mai puțin îndepărtat, unul și același pentru toți oamenii, coexistând într-o societate globalizată până la nivel *unicultural*. Sau poate

8. Acord internațional care promovează echitatea și sustenabilitatea în producerea de bunuri și schimburile comerciale în care sunt implicate țări în curs de dezvoltare.

9. *Pierdere culturală este descrisă ca pierdere a culturii unei persoane. Pierdere culturală extinsă apare atunci când motorul schimbării vine din exteriorul grupului, schimbările sunt majore și rapide, determinând imposibilitatea controlului culturii asupra ritmului schimbării. Pierdere culturală are de obicei conotație negativă* (Lena E. Hall, *Dictionary of Multicultural Psychology: Issues, Terms, and Concepts*, SAGE Publications, 2012, p. 43).

10. Mod personal ori generic de a fi, a gândi, a acționa sau a reacționa în conformitate cu valorile normale, principiile reprezentative sau dominante dintr-o cultură sau dintr-un sistem social.

reacția viscerală de supraviețuire datorată etnocentrismului nu va opune rezistență acestui proces distructiv din punct de vedere al *diversității culturale*.

Pe de altă parte, conexiunea omului modern cu procesele tradiționale de obținere a elementelor necesare supraviețuirii devine din ce în ce mai tangențială. Pragul este atât de înalt, încât în societățile actuale, mai cu seamă în cele urbane, indivizii nu cunosc sursa acelor elemente vitale care le asigură existența (hrana, încălzirea etc.) și cu atât mai puțin procesele care duc la transformarea elementelor din natură în produse de consum. Dispariția necesității legate de cunoașterea anumitor procese/ obiecte, anterior absolut indispensabilă, conduce inevitabil la dispariția acestora din contextul cultural actual ca parte a mecanismului de adaptare specific. Faptul că există indivizi din cadrul unui grup uman care încă cunosc anumite *trasee culturale*¹¹ nu determină păstrarea acestora în setul de habitusuri ale comunității respective, nemaifiind transmise generațiilor următoare, și implicit determină ieșirea acestora din procesul specific de enculturație și respectiv din *cultura momentului*.

Însuși obiectul lucrării de față presupune studierea oportunității revitalizării unui *traseu cultural pierdut*¹² (Pamfilie, Lupescu, 1914, pp. 6-12) ca element constitutiv al culturii actuale aflate într-un moment evolutiv în care se produce un fenomen extins de *pierdere culturală*¹³.

Ritmul pierderii culturale fiind la ora actuală extrem de alert, iar evoluția tehnologică fulminantă neputând duce decât la accelerarea acestei pierderi prin înlocuire/ uitare, pare dificil de anticipat direcția pe care culturile specifice o vor urma.

Prin accesibilitatea fără precedent pe care timpul prezent o oferă indivizilor, dar și grupurilor sociale, în egală măsură, favorizată de mediile tehnologice și de evoluția accelerată a mobilității umane, se poate constata tendința de mixare a elementelor care constituiau diferențe între oameni, respectiv între grupurile umane din care făceau parte.

Migrația contemporană produce melanjul caracterelor fizice specifice raselor, cât și al trăsăturilor culturale specifice populațiilor umane. Astfel, se poate accepta ideea că raporturile dintre general și particular, în accepțiunea de caractere/ caracteristici umane/ culturale, se află într-un proces de transformare și reasezare în cadrul evoluției actuale a societății umane la nivel global.

1.4 Recuperare culturală

Privind moștenirea culturală din perspectiva recuperării elementelor constitutive ale acesteia, pierdute de-a lungul evoluției societății agricole către societatea industrială (cu referire specifică la utilizarea coloranților vegetali), este lăudabilă inițiativa Academiei Române din anul 1897, în ședința din ianuarie, când se lansează *Concursul relativ la cromatica poporului român*.¹⁴ Prin această

11. Proces complex care cuprinde cunoștințe și tehnologii specifice ce conduc la obținerea unui produs cultural într-o societate umană.

12. Autorii descriu stadiul cunoașterii meșteșugului la nivelul populațiilor rurale investigate (pp. 6-12). Concluzia este: *În cercetarea noastră, ne-am încredințat pe deplin că meșteșugul boitului s-a uitat aproape cu totul în popor* (p. 6).

13. Asimilată aici dispariției unor obiceiuri, procese sau tehnologii din cadrul existenței unei populații umane din cauze evolutive.

14. *Buletinul societății de științe, al Academiei Române*, anul al VI-lea, nr. I, ianuarie - februarie 1987, pp. 18-20.

propunere se inițiază luarea unor măsuri care să prevină pierderea definitivă a cunoașterii proceselor și informațiilor legate de folosirea *plantelor tinctoriale*¹⁵ în *industria casnică* a poporului român și se acționează în direcția conservării acestei părți a patrimoniului cultural prin lansarea unui apel de cercetare și colectare de rețete și procedee privitoare la acest meșteșug din zonele rurale ale României.

Apelurile Academiei Române duc la publicarea în anul 1904, în numărul din mai al *Buletinului societății de științe*, a șase culegeri de rețete de vopsire folosind coloranți vegetali, practicate în satele românești, adunate din diverse zone ale României, din cele 74 de memorii depuse în urma apelului, și la publicarea în anul 1914, sub egida Academiei Române, a lucrării complexe „Cromatică Poporului Român” de către Tudor Pamfile și Mihai Lupescu. În cea din urmă lucrare se remarcă precizările autorilor asupra caracterului incomplet al informațiilor culese și precizările referitoare la dificultatea identificării persoanelor care mai puteau deține informații legate de materialele folosite și procesele de urmat. Motivul unic identificat ca responsabil pentru obstacolele întâlnite de culegători este indicat ca fiind dispariția din memoria populațiilor rurale a proceselor respective, cât și a informațiilor care le făceau posibilă existența (Pamfile, Lupescu, 1914).

Întreg procesul de culegere pare a fi similar culegerii literaturii folclorice, rețetele și procedeele de producere legate de vopsirea cu plante în gospodărie fiind găsite de culegători la stadiul de amintire, în cel mai bun caz, atunci când femei bătrâne care practicaseră vopsirea erau aflate în viață, dar cel mai adesea la stadiul de *folclor oral*, de informații fragmentate transmise din gură în gură fără a fi practicate și pe deplin cunoscute și înțelese de către cei intervievați. Astfel, la începutul anilor 1900, procesul cultural studiat era deja dispărut; mai mult, distanța temporală era suficient de mare, astfel încât majoritatea rețetelor autentice existente, fiind culese de la povestitori, nu prezintă indicații precise de proces, ingrediente, cantități, nemaifiind deloc utilizate de cel puțin două generații.

Ținând cont de informațiile prezentate anterior, apare aspectul temporal al transformărilor culturale legate de vopsitul cu plante. Se poate observa că perioada de timp de la apariția coloranților sintetici (începând cu anul 1856, când Perkin a descoperit moveina), produși industrial pe scară largă în secolul al XIX-lea, și primele lucrări care își propun culegerea de informații despre acest proces pierdut, din mijlocul populațiilor rurale care l-au practicat, este de aproximativ patru decenii.

Această perioadă nu poate fi considerată ca perioadă de pierdere culturală a procesului studiat ca atare, întrucât este necesar a se ține seama și de timpul trecut de la sintetizarea coloranților artificiali și producerea lor la scară industrială până la pătrunderea lor efectivă în zonele rurale ale României, prin intermediul comercianților evrei (știut fiind faptul că industria românească nu a produs coloranți sintetici până în anul 1944).

Procesul asimilării noilor tehnici de vopsire putea fi încetinit atât de reticența de sursă tradiționalistă și conservatoare a țăranilor, dar și de lipsurile materiale și sărăcia populațiilor rurale, aspectul financiar neputând fi neglijat, țăranii nedispunând de lichiditate financiară.

În această perioadă de patru decenii precizată anterior, care include

15. Plante care conțin pigmenți și au proprietatea de a colora.

intervalul de timp necesar procesului de transformare culturală, suferit de aspectul cercetat, trebuie asimilată și perioada de timp intermediară în care cele două procese au coexistat, până la înlocuirea totală.

Putem presupune că această *rețetă a uitării* este aplicabilă multor procese tehnologice tradiționale dispărute, și nu doar celui studiat în lucrarea de față.

Având în vedere amploarea pierderilor culturale provocate de revoluția industrială și de evoluția societății, este necesară aprecierea la justa valoare a demersurilor cercetătorilor mai sus menționați, ale căror eforturi și implicare au produs materiale documentare valoroase pe care cercetarea viitoare se poate baza.

Se poate aprecia că aceste lucrări pot sta la baza cercetărilor viitoare legate de valorificarea responsabilă a resurselor mediului natural, ceea ce și lucrarea de față își propune.

Lipsa de informații precise legate de procesul tehnologic implicat de vopsirea tradițională a fibrelor textile cu plante, pe teritoriul României, a reprezentat o provocare și pentru alți cercetători, studii în domeniul chimiei fiind realizate și identificându-se în condiții de laborator lanțuri procesuale care să permită extragerea, aplicarea și fixarea coloranților vegetali din flora României în procesul vopsirii fibrelor textile naturale prin procedee artisanale, completând astfel verigile lipsă și permițând recuperarea în întregime a informațiilor pierdute (Bâtcă, 1994).

2. SUSTENABILITATEA MATERIALĂ A CREAȚIEI ARTISTICE

Context

Informațiile devin cunoștințe doar prin utilizarea lor, iar intervenția intimă, de *meșteșugar*, a artistului asupra *materialului* aduce plusvaloare prin reinventarea moștenirii culturale în relația dintre om, mediu și societate.

Demersul de față se încadrează în înțelegerea nevoii de întregire a *moștenirii culturale* și de transformare a unor informații culese din surse diverse în experiențe de viață traduse în cunoștințe durabile, transmisibile. Mai mult decât atât, urmărește să contribuie la reînnoirea unei legături milenare între om și natură și la efortul de întregire a *memoriei colective*.

Pornind de la *natural*, din punctul de vedere al materialelor, trecând prin *artizanal*, din punctul de vedere al tehnicilor de lucru, și receptând procesul prin filtrul contemporaneității, se poate construi un spațiu artistic caracterizat prin integrarea moștenirii culturale și naturale caracteristică spațiului fizico-temporal românesc în creația artistică a timpului prezent.

Întrebările legate de dimensiunea procesului de creație desfășurat în lipsa descoperirilor științei și avantajelor globalizării necesită răspuns. Cum ar fi dacă culorile, mediumurile¹⁶, suporturile de lucru industriale nu ar exista? Cum ne schimbă sau ne influențează devenirea personalității creatoare acest *de-a gata* cotidian?

2.1 O abordare materială sustenabilă

Vopsitul și prelucrarea fibrelor textile (Stoica, Doagă, 1977) este o preocupare străveche a oamenilor (Grömer, 2016), iar apetitul pentru frumos a determinat prețuirea celor care practicau acest meșteșug. Coloranții reprezentau un bun de preț și o marfă valoroasă (Șofransky, 2008).

16. Substanțe cu proprietăți de liant, folosite ca baze pentru emulsionarea pigmentului.

Colorarea fibrelor textile naturale folosind pigmenți vegetali se practică încă din epocile preistorice (Grömer, 2016), iar procedeele folosite nu diferă astăzi față de cele din vechime.

Vopsirea naturală nu se practică în prezent pe scară largă; mai mult, putem spune că acest procedeu, atât de intim fiecărei gospodării odinioară, este aproape dispărut (Pamfilie, Lupescu, 1914).

Introducerea coloranților sintetici în secolul XIX, disponibilitatea acestora pe scară largă, accesibilitatea (Bâtcă, Tomescu, 1984) și ușurința în utilizare (Pamfilie, Lupescu, 1914, p. 7)¹⁷ au determinat, alături de migrația populației din mediul rural (unde apropierea de natură și de resursele ei era firească) către mediul urban, declinul meșteșugului vopsitului cu plante.

Această tehnică veche necesită pregătire specială și este consumatoare de timp. Începând de la culegerea plantelor, în cantități deloc neglijabile, uscarea acestora atunci când rețeta prevede astfel, extragerea colorantului, prepararea mordanților și până la vopsirea efectivă, operațiile necesare sunt de durată (Bâtcă, 2004). Restrângerea zonelor de vegetație sălbatică, limitarea accesului la fibrele textile folosite în gospodărie și schimbarea obiceiurilor care guvernează existența micilor grupuri umane, determinate de dezvoltarea industriei și agriculturii, au contribuit în egală măsură la dispariția îndeletnicirii vopsitului cu buruieni (Pamfilie, Lupescu, 1914)¹⁸.

Coloranții sintetici sunt imediat disponibili, ieftini, ușor de folosit și oferă o paletă largă de culori vibrante (Bâtcă, Tomescu, 1984). Prin comparație, colorarea naturală a fibrelor textile necesită un proces elaborat și de durată, presupunând parcurgerea unui *traseu cultural* complex care începe cu identificarea surselor tinctoriale și auxiliare necesare pentru obținerea fiecărei culori în parte și, trecând prin etape laborioase și îndelungate (Frumușeanu, Anastasiu, 2008), conduce la obținerea de nuanțe cromatice subtile, intermediare, fără a atinge purități pigmentare și intensități vibrante¹⁹.

Această comparație permite o mai bună înțelegere a motivației care a determinat renunțarea, din considerente economice în cea mai mare măsură, la folosirea vopselelor naturale în procesul de producere a textilelor, atât la nivel artizanal/ familial, dar mai cu seamă la nivel standardizat. Se explică astfel pierderea culturală suferită prin dispariția traseului cultural al *boirii*²⁰ fibrelor, firelor și materialelor textile în gospodărie, dar și în *boiangerie*²¹, utilizând resursele primare puse la dispoziție de mediul natural și mijloacele cognitive dobândite prin intermediul transiterii din patrimoniul cultural moștenit.

17. În această lucrare sunt redată mărturiile ale persoanelor intervievate în cadrul cercetărilor de teren realizate. „Ghervănoaie și Marioara lui Vasile Rusu din Bogdănești, Suceava zic: Ei amu-i bine de-a boitului, nu ca mai demult să ai grija strănsului buruienilor; amu te duci la târg...”

18. Autorii încearcă identificarea factorilor determinanți în dispariția meșteșugului vopsitului cu buruieni și enumeră următoarele aspecte: „1 - Împutinarea livezilor și a pădurilor. 2 - Părăsirea îndeletnicirilor casnice de către gospodine. 3 - Împutinarea lânii și a cânepii. 4 - Năvala industriei mecanice și a substanțelor cromalice”.

19. Vezi Anexa 1, eșantioane de materiale textile imprimate folosind coloranți vegetali rezultate în urma experimentelor de imprimare efectuate în cadrul cercetării de față.

20. Vopsire.

21. Vopsitorie.

Privindu-le din perspectiva sustenabilității, vopsele sintetice disponibile, accesibile și larg răspândite provoacă daune deja demonstrate atât patrimoniului biologic uman, prin potențialul alergic și toxic pe care îl prezintă, cât și mediului natural, aducând atingere moștenirii naturale rezervate generațiilor viitoare, prin poluarea chimică pe care procesul producerii, dar și folosirii lor o determină (Starovoitova, Odido, 2014). Industria textilă modernă este unul dintre cei mai mari poluatori ai planetei (Siegle, 2011). *Deciziile asupra dezvoltării economice trebuie luate avându-se în vedere costurile poluării potențiale și deteriorărilor aduse mediului, precum și valoarea resurselor care sunt consumate.* (Zaman, Gherasim, 2007)

Un rol deloc de neglijat în dimensiunea acestui proces îl are schimbarea culturală legată de perceperea hainelor și textilelor ambientale (Kozłowski, Bardecki, Searcy, 2014). Schimbarea intervenită a avut loc la nivelul habitusului de utilizare a textilelor, odată cu modificarea modului de a le produce indus de apariția coloranților și fibrelor textile sintetice (Bătcă, Tomescu, 1984) care au determinat standardizarea și industrializarea acestui proces preponderent artizanal.

Astfel, accesibilitatea și reducerea timpului și costului de producție au supradimensionat aspectul economic/ comercial al producției textilelor și implicit formarea și consolidarea percepției despre textile ca fiind bunuri de larg consum, mai mult, percepția extinzându-se până la a le considera *consumabile, chiar articole de unică folosință* (Nerurkar, 2016). S-ar putea afirma că ne aflăm într-un moment al civilizației umane în care interesul comercial primează și implicit determină consolidarea unei *culturi a obiectului de unică folosință*, ale cărei rădăcini se pot identifica în modelul societății bazat pe *dorința* de a avea, și nu de satisfacerea *nevoilor*, care sunt deja în totalitate acoperite (Ruediger, 2006), dublată de dispariția în rândul populațiilor umane a unor abilități ancestrale de supraviețuire/ existență.

2.2 Provocările tehnice ridicate de procesele sustenabile de creație

Provocările acestui tip de demers artistic sunt reprezentate din punct de vedere tehnic de limitările determinate de folosirea *resurselor materiale provenite din natură* și de aplicarea de *tehnici de lucru artizanale*. Această utilizare selectivă a materialelor de lucru presupune cercetare și experimente, devenind astfel element determinant în procesul de creație.

Etapile cercetării procedeele tehnologice, parte a muncii de artizan a creatorului, nu pot fi excluse din procesul creator.

Identificarea plantelor cu proprietăți tinctoriale folosind surse bibliografice legate de vopsirea cu plante, dar și procedeul experimentului, conceperea și perfecționarea prin experimente a metodei optime de preparare a soluțiilor colorate pentru imprimare, dar și a procedeeului de fixare cel mai eficient, concretizate în experimentele repetate, realizate pe eșantioane de materiale (vezi Anexa 1) care evidențiază procedeele cele mai eficiente în cazul imprimării, atât pentru obținerea consistenței optime a soluției de colorant, cât și pentru impregnarea și fixarea culorii, sunt etape care construiesc coloana de rezistență a procesului de creație. Eșantioane material-temporale ale *eșecului* sau *reușitei* construiesc pixel cu pixel umbra formei finale a operei de artă.

În România, vopsirea firelor textile din fibre naturale folosind coloranți vegetali s-a practicat pentru realizarea de țesături, cusături și broderii (Stoica, Doagă, 1977). Meșteșugurile tradiționale ale poporului român, legate de textile și

îmbrăcăminte, nu includ imprimarea materialelor textile.

Fie că erau realizate pentru îmbrăcăminte sau decor, textilele se lucrau prin țesere în mai multe culori sau coasere. Aceleași tehnici s-au folosit până la apariția imprimării industriale. Spre deosebire de vopsire și neavând rădăcini în istoria meșteșugurilor românești, imprimarea cu pigmenți vegetali nu are tradiție și nu a fost cercetată și abordată pe larg în lucrări de specialitate.

Pentru imprimarea materialelor textile este necesară identificarea de soluții pentru extragerea, prepararea și fixarea coloranților vegetali provenind din plante cu proprietăți tinctoriale specifice zonei geografice a României, pe țesături realizate din fibre naturale, în condițiile imprimării artisanale, urmărindu-se ca soluțiile folosite să provină din natură și să fie preparate în atelier, iar aditivii utilizați să se obțină din substanțe naturale în atelier.

Se poate afirma, privind comportamentul cultural al omului prin prisma dobândirii calității de individ social, că societatea umană este caracterizată prin standardizare atât la nivelul interacțiunii sociale prin intermediul comportamentului, cât și la nivel material prin produsele grupului uman. Această standardizare este esențială existenței culturii, facilitând procesul transferului de informații între individ și grupul uman din care face parte.

Din această perspectivă, este necesar ca rezultatele experimentelor să se concretizeze în standardizarea de rețete, tehnici și procedee care permit repetarea și determină predictibilitate în procesul de creație. Din aceste considerente, toate materialele și instrumentarul folosite trebuie să fie accesibile, potrivite pentru constituirea unui mod de lucru repetitiv.

Similitudinea cu vopsirea naturală apare ca evidentă și la prima vedere nu prezintă provocări deosebite, mai ales în prezența unei tradiții milenare, dar și a unor lucrări de specialitate care tratează pe larg procedeul vopsirii cu plante, oferind în detaliu informații despre întregul proces, începând de la recoltarea plantelor și până la finalizarea procesului de vopsire. În realitate, lucrurile se prezintă diferit. Principalele elemente care prezintă provocări în procedeul de imprimare, față de vopsire, sunt:

- *Consistența soluției colorate*, care pentru vopsit este lichidă, iar pentru imprimare trebuie să prezinte un grad de vâscozitate;

- *Aplicarea soluției colorate pe material*, care în procesul de vopsire se face prin imersiunea completă în baia de vopsire a materialului iar în cazul imprimării se realizează prin conturarea unui desen pe material prin aplicarea soluției colorate vâscoase cu ajutorul unei site serigrafice, a unui șablon, a unei ștampile sau liber cu instrumente pentru pictură;

- *Legarea pigmentului de fibra textilă*, care în cazul vopsirii se face prin fierberea materialului introdus în soluția colorată, procedeu care nu poate fi aplicat în procesul imprimării datorită necesității de păstrare a conturilor desenului și purității spațiilor albe;

- *Aplicarea mordanților și fixarea culorii*, care în vopsire se face prin introducerea fixatorilor în *flota*²² de vopsire urmată de fierbere, sau prin mordansarea materialului înainte sau după vopsire prin introducerea în baie de *mordant*²³.

22. Baia, lichidul.

23. Substanță care fixează vopselele pe fibrele textile.

Metoda principală utilizată în cadrul dezvoltării procesului tehnologic este experimentul, realizat pe eșantioane de material, pentru a evidenția procedeele cele mai eficiente în cazul imprimării, atât pentru obținerea consistenței optime a soluției de colorant, cât și pentru impregnarea și fixarea culorii.

2.3 Sustenabilitatea socială a creației artistice

Opera de artă devine *sustenabilă material*, începând de la crearea materiei prime și până la finalizare, artistul fiind implicat în toate aceste procese.

Arta devine *sustenabilă social* prin includerea evenimentelor-simbol ale existenței umane – complementare trecerii timpului – sub aspect formal și informal în opera de artă.

Transpunerea materială a conceptului în formă, prin întruparea în obiect necesar, utilizabil, anonim, devine o necesitate în contextul sustenabilității.

Veșmântul, șervetul, drapajul, pot purta cu demnitate semnul concepției artistice, incluzând arta în cotidian și onorând memoria colectivă, restaurând astfel dreptul obiectului de a fi purtător al reprezentării artistice, caracteristic artei populare.

Opera de artă devine astfel experiență cotidiană tangibilă, integrată în existența banală, și nu exclusiv cultă.

Amprenta timpului este explorată prin expunerea operei de artă-obiect, ale cărei origini emerg din mediul natural și social, proceselor firești specifice celor două medii (utilizare zilnică, depozitare improprie, intemperii, incendii, inundații).

Arta devine astfel mărturie a existenței umane pe plan material și spiritual.

Aplicarea unor simulări de ardere, inundare, păstrare în condiții improprie conduce la obținerea unor *mostre de realitate socială* în artă.

Aducerea în armonie, atât formală, cât și privitoare la sensul coexistenței om-natură, presupune căutări în direcția metamorfozei formelor și sensurilor către *semne grafice* purtătoare de mesaj atât la nivel formal, cât și la nivel informal.

Fig.1

Fig.2

Fig.3

Fig.4

Fig.5

Fig.6

Fig.7

Fig.8

Fig.9

- Fig. 1. Imprimare cu extract de foi de ceapă galbenă (*Allium cepa*) pe mătase naturală;
 Fig. 2. Imprimare cu extract de inflorescențe de salcie (*Salix babylonica*) pe lână;
 Fig. 3. Imprimare cu extract de flori de forșiția (*Forsythia intermedia*) pe lână;
 Fig. 4. Imprimare cu extract de foi de ceapă galbenă (*Allium cepa*) pe in;
 Fig. 5. Imprimare cu extract de boabe de fasole neagră (*Phaseolus vulgaris*) pe mătase naturală;
 Fig. 6. Imprimare cu extract de boabe de fasole neagră (*Phaseolus vulgaris*) pe in;
 Fig. 7. Imprimare cu extract de flori de iarbă neagră (*Calluna vulgaris*) pe mătase naturală;
 Fig. 8. Imprimare cu extract de fructe de afin negru (*Ribes nigrum*) pe mătase naturală;
 Fig. 9. Imprimare cu extract de fructe de afin negru (*Ribes nigrum*) pe in.

BIBLIOGRAFIE:

- Ashis Kumar, Samanta, Konar, Adwaita, *Dyeing of Textiles with Natural Dyes*, 2011, <http://intechopen.com/books>.
- Bătcă, Agneta, *Vopsitul tradițional cu plante*, Editura Ceres, București, 2004.
- Bătcă, Agneta, Margereta Tomescu, *Vopsitul tradițional și modern în gospodărie*, Editura CERES, București, 1984.
- Cline, Elizabeth, *Overdressed: The Shockingly High Cost of Cheap Fashion*, Portfolio, 2013.
- Drimba, Ovidiu, *Istoria Culturii și Civilizației*, vol. I, Ed. SAECULUM I.O., București, 2013.
- Fowkes, Maja și Reuben, *Green critique in a red environment: East European art and ecology under socialism*, ARTMargins and the Massachusetts Institute of Technology, 2014.
- Fowkes, Maja și Reuben, „The Principles of Sustainability in Contemporary Art”, Praesens: *Contemporary Central European Art Review*, 2006/1.
- Frumușeanu, Daniela, Anastasiu, Paulina, *Vopsirea cu plante tinctoriale între știință și artă*, Editura Universității București, 2008.
- Grömer, Karina, *The Art of Prehistoric Textile Making. The development of craft traditions and clothing in Central Europe*, Natural History Museum, Vienna, 2016.
- Hall, Lena E., *Dictionary of Multicultural Psychology: Issues, Terms, and Concepts*, SAGE Publications, 2012.
- Kagan, Sacha, „Toward Global(Environ)Mental Change, Transformative Art and Cultures of Sustainability”, Volume 20 of the Publication Series *Ecology*, Heinrich Böll Stiftung, Berlin, 2012.
- Kagan, Sacha, Kirchberg, Volker, *Sustainability: a new frontier for the arts and cultures*, Edition: 1, VAS, Germania, 2008.
- Kozłowski, Anika, Bardecki, Michal, Searcy, Cory, *Sustainable fashion: a re-conceptualisation of the role of fashion design*, Ryerson University, 19th DMI Academic Design Management Conference, 2-4 sept. 2014, Londra.
- Little, Tyler, *The Future of Fashion: Understanding Sustainability in the Fashion Industry*, New Degree Press, Potomac, SUA, 2018.
- Maslowski, Debra, *How To Dye Fabrics Using Natural Materials*, DIY Natural, <https://www.diynatural.com/natural-fabric-dyes>.
- Mihu, Achim, *Antropologie culturală*, Editura Napoca Star, Cluj Napoca, 2000.
- Moraru, I., Dim. Rizescu, G., Barzeanu, Nicolae, Balaban, Mihail, Salviu, G.P., „Cromatica poporului român – Boiangerie populară, Văpsitul popular”, *Buletinul Societății de Științe*, 28 mai 1904, pp. 176-286.
- Nerurkar, Olive, „Designing Sustainable Fashion: Role of Psychosocial Factors of Fashion Consumption and the Challenges of Design”, *Indian Journal of Science and Technology*, Vol. 9, 2016.
- Pamfile, Tudor, Lupescu, Mihai, *Cromatica poporului român*, Academia Română, Culegeri și Studii, Librăriile Socec&Comp. și C. Sfetea, București, 1914.
- Prisecaru, Dănuț, *Implicații sociale ale producerii de materii textile în epoca bronzului*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2014.
- Ruediger, John, *Globalized Culture, Consumption and Identity*, Actar D, Barcelona, Spania, 2006.
- Siegle, Lucy, *To Die For: Is Fashion Wearing Out the World?*, Fourth Estate (GB), 2011.
- Starovoitova, Diana, Odido, Daniel, *Assessment of toxicity of textile dyes and chemicals via materials safety data sheets*, Moi University, Kenia, 2014.
- Stoica, Georgeta, Doagă, Aurelia, *Interioare românești, țesături și cusături decorative*, Ed. Albatros, București, 1977.
- Șofranksy, Zina, *Geneza și evoluția cromaticii tradiționale în spațiul carpato-danubiano-pontic*, Academia de Științe a Moldovei, teză de doctorat, Chișinău, 2008.
- Zaman, Gheorghe, Zenovic Gherasim, „Criterii și principii ale dezvoltării durabile din punctul de vedere al resurselor acestora”, *Buletinul AGIR* nr. 1/2007, ianuarie-martie.